

УДК 070(477.85),18/19":2

**Вплив релігійного контенту на концепцію газети „Буковина”
кінця ХІХ – початку ХХ століття**

Мельничук Ю. Г.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

Стаття присвячена питанню впливу релігійного контенту на концепцію газети „Буковина” кінця ХІХ – початку ХХ століття. Проаналізовано матеріали на релігійну проблематику та визначено їх вплив на формування думки щодо міжнаціональних та міжконфесійних взаємин.

Ключові слова: *контент, концепція, релігія, православ'я.*

Останнім часом усе більше уваги приділяється питанню впливу релігії на змістове наповнення ЗМІ. Безумовно, що на сучасному етапі релігійну проблематику дуже часто прив'язують до політичної ситуації. Прикро й те, що змістове наповнення публікацій здебільшого дуже вбоге: це або нагадування про релігійні свята, або короткі замітки щодо подій у тій чи іншій конфесії. У такій ситуації цікаво з'ясувати, яким чином проявляв себе релігійний контент у період становлення українських ЗМІ, наскільки сильним був вплив на концепцію видань загалом.

Актуальність дослідження. Питання релігії в мас-медіа України досліджувалось неодноразово, прикладом слугують, перш за все, праці А. А. Бойко, зокрема монографія „Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль” (2002) та тексти лекцій „Релігія в мас-медіа України”, видані 2009 року. Сюди можна долучити й науковий доробок Л. Вежель, Л. Дениско, А. Колодного, Ю. Комінко, М. Левчук, Н. Романенко, І. Скленаря, А. Стародуба, Т. Старченко та ін. При цьому Буковина з кола зору дослідників практично випала, хоча релігійний контент у часописах краю ще наприкінці ХІХ століття був одним із визначальних.

У релігійному плані Буковина особливо вирізняється: „Найменша в Україні за територією (1,3 % від її площі) і чисельністю населення область посідає 8-е місце за кількістю, і друге (після Закарпатської) – за густотою релігійних організацій (2,1 громади на один населений пункт). Нині на території 417-ти населених пунктів краю діє 23 конфесії, течії напрямки, 1089 релігійних організацій, в тому числі 1052 релігійних громад, 135 з них – без реєстрації” [5]. Ці дані варто проілюструвати для порівняння церковною статистикою ХІХ – початку ХХ століття, де сказано, що кількість православних на той час зросла з 213924 осіб (1823 р.) до 547603 осіб (1910 р.). Серед них українців було 274349 чоловік, а румунів – 273254. При цьому станом на 1910 р. Буковину населяли 98565 римо-католиків, 26182 греко-католики, 657 вірмено-католиків, 20029 лютеранів, 484 кальвіністи, 341 вірмено-григоріан, 3232 липовани, 102919 іудеїв та 8 мусульманів [5].

За кількістю конфесій Буковина як частина Австро-Угорської імперії посідала серед 17 австрійських провінцій перше місце. При цьому особливістю краю є те, що при такому релігійному різноманітті гострих міжконфесійних конфліктів тут за-

фіксовано не було. Пояснюють це тим, що все-таки більша частина населення сповідувала православ'я, крім того, на початку XX століття три верховних глави різних конфесій Буковини, а саме православний Митрополит Репта, Католицький прелат Шмідт, головний рабин д-р Розенфельд, уклали особисту угоду під символічно назвою “Листок конюшини” (“трилистик”), що мало слугувати для всіх зразком толерантності та віротерпимості [3, с. 126].

Зважаючи на те, що важливим джерелом для вивчення соціорелігійних аспектів життя населення Буковини є саме газетна хроніка, ставимо за мету з'ясувати, яким чином позначився релігійний контент на концепції ЗМІ кінця XIX – початку XX століття. *Об'єктом* дослідження обираємо газету „Буковина” (1885–1909 рр.), оскільки цей часопис на той час був найбільш тиражним і відіграв велику роль у суспільно-культурному житті краю. Звідси випливає й завдання – проаналізувати матеріали „Буковини”, що стосуються питань релігії, та визначити їх вплив на утвердження громадської думки щодо міжнаціональних та міжконфесійних питань.

Заснований у період національного відродження, український політичний і науковий часопис „Буковина” протягом 30 років свого існування сприяв піднесенню української думки і виступав ареною соціально-політичних та національно-культурних подій. Почала виходити газета в січні 1885 р. у Чернівцях двічі на місяць, з 1892 р. виходила як тижневик, від квітня 1895 р. – чотири рази на тиждень, а з початком 1896 р. стала щоденним виданням.

На початку 1910 р. видання „Буковини” тимчасово припинене. Відновила газета аж 1915 р. У роки Першої світової війни та окупації Буковини російськими військами „Буковина” з січня до 24 вересня 1915 р. виходила у Відні, а з 6 листопада 1915 р. до червня 1916 р. друкувалася в Чернівцях. Однак через політичні перипетії з 28 вересня 1916 р. газета змушена була знову видаватися у Відні, і лише після відступу російських військ 15 травня 1918 відновлений випуск у Чернівцях. Останнє, 39-те, число вийшло 10 грудня 1918 р.; причиною стало те, що друкарня, в якій друкувалися часописи, „замкнена румунськими військами” (1918. – Ч. 39).

Головним своїм завданням редакція „Буковини” визначала піднесення народу на високий рівень духовного та морального розвитку. При цьому зазначалося: „Велику політику ми не втягуємо тепер в нашу програму, але будемо стояти все при прапорі Австро-Слов'ян, будемо йти з ними спільно рука в руку...” (1885. – Ч. 1).

Незважаючи на заувагу щодо політичних настроїв, практично всі матеріали на релігійну проблематику переплітаються з політикою. При цьому на основі хронологічного аналізу статей на релігійні теми відразу помітно, яку саме політику на той час провадила Австро-Угорська імперія: спершу це була тотальна румунізація, потім онімечення, згодом – ополячення. Відбивались ці процеси перш за все на житті церкви, оскільки богослужіння примушували вести визначеною мовою, а це, в свою чергу, відразу ж відображалось у матеріалах „Буковини”.

Усі матеріали на релігійну проблематику в „Буковині” можна умовно поділити на кілька груп:

1) проблема румунізації української православної церкви; 2) українське питання через призму релігії; 3) католицтво на Буковині; 4) єврейська народність та ставлення до неї.

До першої групи належить найбільше матеріалів, їх ми налічуємо 18, а тому зрозуміло, що турбувало буковинців найбільше – вимога вести богослужіння румунською мовою, відсутність україномовних священиків, скарги людей на служителів церкви. Зважаючи на кількість матеріалів та їхню монотемність, вважаємо за краще подати їх за хронологічним принципом. Сюди відносимо такі статті: Наші кривди // Буковина. – 1885. – Ч. 3. – С. 1–2 (*автори виступають за рівноправ'я з румунським народом у галузі освіти і релігії*); Наші румунізатори // Буковина. – 1885. – Ч. 8. – С.

2–3 (про скарги людей, які не розуміють церковної служби, що ведеться румунською мовою); Апологія Румунізації // Буковина. – 1885. – Ч. 16. – С. 1–3 (стаття-відповідь на брошуру «Апологія гр. прав. віри на Буковині», яка описує стан православної віри); Вибрали! // Буковина. – 1888. – Ч. 6. – С. 1–2 (про румунізацію церкви з допомогою самої церкви); 3 повіту кімпольонгського // Буковина. – 1894. – Ч. 16. – 15 квіт. – С. 4 (про богослужіння в православній церкві для русинів на волоській мові); Кривди Русинів в серетському повіті // Буковина. – 1894. – Ч. 18. – 29 квіт. – С. 2–3 (у серетському повіті 14 руських громад, але немає жодного православного священика, який був би українцем); Наслідки румунізації рускої православної церкви // Буковина. – 1894. – Ч. 48. – 7 груд. – С. 1–2; Як домогтися порозуміння між русинами і волохами в православній церкві // Буковина. – 1903. – Ч. 20. – С. 1–2; Новинки: Попи-румунізатори в руських селах // Буковина. – 1903. – Ч. 38. – С. 3; Румунізатори у митрополита // Буковина. – 1903. – Ч. 80. – С. 2; Боротьба русинів проти румунів на церковнім полі // Буковина. – 1903. – Ч. 84. – С. 1–2; Наша кривда в православних церквах чернівецьких // Буковина. – 1904. – 4 (17) лют. – С. 3; Новинки: Румунізатори // Буковина. – 1906. – Ч. 76. – С. 2–3 (про богослужіння румунською мовою); Пігуляк Єротей (посол) та ін. Упослідження русинів // Буковина. – 1907. – Ч. 8. – С. 2 (виступ інтелігенції проти румунізації церкви); Пігуляк Єротей (посол). В обороні честі // Буковина. – 1907. – Ч. 136. – С. 1–2; Ч. 138. – С. 1–2 (полеміка інтелігенції з румунізаторами); Недайдіда Н. Наші приятелі // Буковина. – 1909. – Ч. 160. – С. 3 (про румунізаторів у митрополічій резиденції в Чернівцях); Румунізаторські демонстрації в церкві // Буковина. – 1909. – Ч. 81. – С. 1; Пігуляк Є., С. Смаль-Стоцький та ін. послі. Інтерпеляція до Президента краю в справі румунізаторських безправств священиків у руських громадах // Буковина. – 1909. – Ч. 286. – С. 1.

По суті перелічені матеріали є багаторазовим зверненням до одного і того ж питання – румунізації церкви. Причому неодноразово робиться висновок – проблеми морального плану в людей виникають тому, що їм нав'язується все чуже і незрозуміле: „Не дивно, отже, що по селах, де богослуження одправляється на незрозумілому язиці, люди замість до церкви, ідуть радше до корчми, бо там хоть потішит один другого в біді...” (1885. – Ч. 1).

До другої групи, що стосується українського питання крізь призму релігії, зараховуємо три матеріали: Нашим клеветникам // Буковина. – 1886. – Ч. 15. – С. 2–3.; Разом руки си подаймо! // Буковина. – 1887. – Ч. 2. – С. 1 (про єдність східної і західної України та церкви); Діявольська робота // Буковина. – 1894. – Ч. 14. – 1 квіт. – С. 1–2 (про заборону народів читати руські книги, брошури, часописи під страхом відлучення від церкви).

У цій групі найцікавішим є матеріал „Нашим клеветникам”. По-перше, це передрук ще від 1870 року з часопису „Буковинська зоря”, а по-друге, як зазначають редактори „Буковини”, використали вони його тому, що й зараз він не втратив своєї актуальності. Неабиякою прогресивністю відзначаються слова: „Таже то абсурдум (нерозумно) в теперішнім століттю мішати віру з народостью, соединенье літературне з сосдиненьем релігійним! Значит то наверхтати на древний (старинний) юдаїзм, ідентифікуючий (зливаючий в одно) народ з вірою!” (1886. – Ч. 15). Такі судження ілюструють не лише глибокодумність автора, але й переважаючі позиції православ'я перед юдаїзмом, котрі вважались дописувачами „Буковини” єдино правильними і єдино можливими.

До третьої групи відносимо п'ять матеріалів: Єзуїти виграли // Буковина. – 1890. – Ч. 20. – С. 6 (про отримання дозволу на будівництво костелу в Чернівцях); Тимінський Тит (псевдонім Православний). Іезуїтська пропаганда на Буковині // Буковина. – 1897. – Ч. 48. – С. 3; Новинки: Добрий приклад для русинів // Буковина. – 1897. – Ч. 177. – С. 3 (нове товариство утримує учнів бідної католицької школи в Чернівцях);

Перенесенє вірменського католицького єпископства до Чернівців // Буковина. – 1903. – 31 груд. – С. 3 (*їдеться про перенесення єпископства зі Львова до Чернівців*); Польське духовенство на Буковині // Буковина. – 1909. – Ч.125. – С. 2 (*про становище польського духовенства та відносини з православними*). На основі цих матеріалів можна спостерігати за тим, як розростались конфесії на Буковині. Прикметно, що католики-поляки не викликали стільки нарікань з боку народу, як православні-румуні, оскільки тримались осторонь українського питання й своїх позицій не нав'язували.

Матеріали четвертої групи, що стосуються єврейської конфесії, демонструють мінливі настрої аудиторії: спершу це несприйняття і протиріччя, згодом – своєрідне примирення і навіть визнання: Розрухи противжидівські на Буковині [в Мареничених, пограничнім селі Вижницького повіту] // Буковина. – 1898. – 29 лип. – С. 2 (*про виступи місцевого населення проти євреїв*); Признанє жидівської народности // Буковина. – 1903. – 31 січ. – С. 1–2 (*в університеті відбулося віче щодо визнання єврейської народности*); Новинки: Признанє єврейської народности // Буковина. – 1903. – Ч. 14. – С. 1–2; Признання єврейської народности на Чернівецькім університеті // Буковина. – 1907. – 16 верес. – С. 3.

Висновки. Таким чином, можна підсумувати те, що релігійні перипетії на шпальтах газети „Буковина” австрійського періоду не могли висвітлюватися однозначно. Цьому сприяла низка чинників, основні з яких – географічне розташування Буковини, а звідси національний і релігійний взаємовпливи, політична ситуація того часу і, насамкінець, якісний розвиток преси того періоду.

Щодо концепції „Буковини”, то чітко видно, що під впливом релігійного контенту часопис не міг залишитись осторонь питань, які цікавили й турбували населення. Безперечно, що все-таки більшість аналізованих матеріалів має політичний підтекст, проте це було швидше нормою для видань того часу, що користувались попитом і мали велику читацьку аудиторію. Загалом у порівнянні з сучасною періодикою висловлювання по відношенню до інших народностей були жорсткі та не завжди стримані. Проте сама політична ситуація того періоду, про що неодноразово було сказано нами, найчастіше, на жаль, сприяла цьому.

Виразно видно те, що „Буковина” була прихильником і пропагандистом православ'я, вважала його вищим над іншими конфесіями, хоча й не заперечувала їх існування.

Серед решти концептуальних засад на перше місце виходить спротив політиці румунізації, тобто основну проблему становила не багатоконфесійність чи багатонаціональність, а нав'язування чужої мови та культури, котре намагались упровадити через церкву.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в тому, що варто порівняти вплив релігійного контенту й на концепції інших часописів Буковини аналізованого періоду, адже для багатьох видань того часу тема релігії була провідною. Крім того, окрему групу для дослідження в цій галузі становлять буковинські видання православної церкви, перш за все це „Православная Буковина” та „Православная Русь”, що дасть змогу на основі порівняльного аналізу сформувати повну картину впливу релігійного контенту на періоду Буковини кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Список літератури

1. Бойко А. Преса православної церкви. Культура. Суспільство. Мораль / А. Бойко. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського національного університету. – 2002. – 306 с
2. Бойко А. А. Релігія в мас-медіа України : Тексти лекцій / А. А. Бойко. – К., 2009. – 158 с.
3. Ботушанський В. М., Ботушанська Г. В., Скорейко Г. М. Національний і ре-

- лігійний склад населення Чернівців за урядовими переписами другої половини ХІХ – початку ХХ століття / В. М. Ботушанський, Г. В. Ботушанська, Г. М. Скорейко // Вісник центру буковинознавства: Серія історична. – Вип. 1. – Чернівці, 1993. – С. 126.
4. Буковина. – 1885 – 1918.
 5. Лешан В. Особливості та тенденції релігійних процесів на Буковині / В. Лешан // Релігія та соціум. – Чернівці, 2008. – № 2. – С. 121–129.
 6. Стародуб А. Православна періодика в Україні: тенденції розвитку / А. Стародуб // Людина і світ. – 2001. – № 4. – С. 28–31.

Мельничук Ю. Г. Влияние религиозного контента на концепцию газеты „Буковина” конца ХІХ – начала ХХ века // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 4. Часть 1. С.270-274.

Статья посвящена вопросам влияния религиозного контента на концепцию газеты „Буковина” конца ХІХ – начала ХХ века. Проанализированы материалы на религиозную проблематику и определено их влияние на формирование мнения относительно межнациональных и междоконфессиональных взаимоотношений.

Ключевые слова: контент, концепция, религия, православие.

Melnichuk J. Influence of religion content on conception newspaper „Bucovina” (late nineteenth – early twentieth century) // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 4. Part 1. – P. 270-274.

The article is devoted to the issue of the impact of religious content on the concept newspaper „Bucovina” late nineteenth – early twentieth century. Analyzed materials on religious issues and determined their impact on the opinions of interethnic and interfaith relations.

Key words: content, concept, religion, Orthodoxy.

Поступила до редакції 22.09.2012 р.